הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגדל עוז · ספר מדע

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות דעות

רבנו שם טוב אבן גאון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות דעות

רבנו שם טוב אבן גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגדל-עוז-על-משנה-תורה-הלכות-דעות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ד 4
הלכה ה 4
הלכה ו 4
הלכה ז 5
פרק ב 5
הלכה א 5
הלכה ג 5
הלכה ד 5
הלכה ה 6
הלכה ז 6
פרק ג 6
הלכה א 6
הלכה ב 7
פרק ד 7
הלכה א 7
הלכה כג 7
פרק ה 7
הלכה א 7
הלכה ב 7
הלכה ג 8
הלכה ד 8
הלכה ה 8
הלכה ז 9
הלכה ט 9
הלכה י 9
הלכה יא 10
הלכה יב 10
פרק ו 10
הלכה א 10
הלכה ב 10
הלכה ג 10
הלכה ה 10
הלכה ו 11
הלכה ז 11
הלכה ח 11
הלכה י 11
פרק ז 11
הלכה א 11
הלכה ד 12
הלכה ז 12

פרק א

הלכה א

דעות הרבה יש לכל אחד כו' עד לא לזו ולא לזו. כל זה מדברי חכמי המוסר אשר לקחוהו מדברי רז"ל ומשלים שהן מפוזרות בתלמוד אשר אין להם סוף:

ולפיכך צוו חכמים הראשונים עד שלם. כל חכמי המוסר אמרו צוואה זאת וגם המה גנובה היא אתם מאשר דרשו ז"ל ושם דרך אראנו בישע אלהים כל השם אורחותיו בעולם. סוף אגדת גסות הרוח פרק ראשון דסוטה (דף ה') :

הלכה ד

דעות הרבה יש לכל אחד כו' עד לא לזו ולא לזו. כל זה מדברי חכמי המוסר אשר לקחוהו מדברי רז"ל ומשלים שהן מפוזרות בתלמוד אשר אין להם סוף:

ולפיכך צוו חכמים הראשונים עד שלם. כל חכמי המוסר אמרו צוואה זאת וגם המה גנובה היא אתם מאשר דרשו ז"ל ושם דרך אראנו בישע אלהים כל השם אורחותיו בעולם. סוף אגדת גסות הרוח פרק ראשון דסוטה (דף ה') :

כיצד לא יהא בעל חמה כו' עד לפנים משורת הדין. ענינים אלו מפוזרים. ענין הנחת והכעס מפורש באבות משנה י"ב פרק בעשרה מאמרות ששנינו ארבע מדות וכו' ופ' במה מדליקין (דף ל' ול"א) במעשה דרבי ורבי חייא ומעשיות הלל הזקן שם יוכיחו על ענין הענוה. וענין התאוה וצדיק אוכל לשובע נפשו בכלל משנת פרק בן זומא אי זהו גבור הכובש את יצרו וכן פירש רשב"ם ז"ל. וענין טוב מעט לצדיק וכו' תלוי באיזהו עשיר השמח בחלקו וכן פירשב"ם ז"ל. וענין לפנים משורת הדין במציעא פ' אלו מציאות (דף ל') דתני רב יוסף והודעת להם את הדרך ילכו בה כו' עד דמוקים מימרא דרבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא עבוד בה לפנים משורת הדין:

הלכה ה

ומצווים אנו ללכת בדרכים אלו בינונים עד אף אתה היה קדוש. מסכת סוטה (דף י"ד) סוף פרק ראשון:

הלכה ו

ומצווים אנו ללכת בדרכים אלו בינונים עד אף אתה היה קדוש. מסכת סוטה (דף י"ד) סוף פרק ראשון:

וחייב אדם להנהיג כו' עד סוף הפרק. הוא לשון ספרי:

הלכה ז

וחייב אדם להנהיג כו' עד סוף הפרק. הוא לשון ספרי:

פרק ב

הלכה א

חולי הגוף וכו' עד שבכל דעה ודעה. כל המרגליות האלו מלוקטות מדברי רז"ל:

הלכה ג

ויש דעות שאסור כו' עד עניו מאד. זה מפורש פ"ק דסוטה (דף י"ד) באזהרה וגם ר"ש מקוצי מנאו בלאוין במצות ל"ת במנין ס"ד וסיפר אשר נגלו אליו האלהים בחלום הלילה ותמה על ר"מ ז"ל שלא מנאו: **ואני** רואה שהזכירו כאן באיסור ואם לא כללו בחשבון הלאוין אני אומר הטעם לפי שהדבר מסור ללב וכן יחסו הכתוב תועבת ה' כל גבה לב ומי יודע ומי מכיר בו אלא השם יתעלה. וכבר אמרו ז"ל על כל דבר המסור ללב נאמר ויראת מאלהיך והלאוין הבאין בחשבון הם הניכרין לעולם וב"ד יכולין להזהיר עליהן כד"ן:

ולפיכך צוו חכמים ז"ל. באבות פ' בן זומא:

ועוד אמרו שכל המגביה לבו עד מקצתה. פ"ק דסוטה (דף ד') כלשון ר"נ בר יצחק לא מיניה ולא מקצתה:

וכן הכעס מדה רעה עד עליו. פ' במה מדליקין (דף ל"א) והרבה מקומות:

ואם רצה להטיל אימה כו' עד והוא אינו כועס. פ' ר"א דאורג (דף ק"ה) :

אמרו חכמים הראשונים כו' עד דרך הטובה. עיקרה בפסחים פ"א (דף ג') וריש פ' אלו דברים (דף ס"ו) גבי כל המתיהר במעשה דהלל הזקן עם בני בתירא:

ודרך הצדיקים כו' עד השמש בגבורתו. ביומא פ' בראשונה (דף כ"ג) ובגיטין פרק השולח (דף ל"ו) :

הלכה ד

לעולם ירבה אדם עד גופו. משנה היא סוף פ"ק דאבות קבועה בשם ר"ש בנו של רבינו הקדוש:

אמרו על רב וכו' עד בצרכי הגוף. בכמה מקומות בתלמוד:

לא ירבה אדם דברים ועל זה כו'. פרק בתרא דאבות:

וכן בדברי תורה וכן בדברי וכו' עד הוא הדבר שבפה. עיקר אלו הדברים פרק העוסק בתורה ובמנין מ"ח מדות, וביומא פרק בא לו (דף ע"א) , ומקצתם במדרשות ואגדות בתלמוד:

ואסור לגנוב דעת וכו' עד מכל עמל והוות. כל זה בחולין פ' גיד הנשה (דף צ"ד) :

הלכה ה

וכן בדברי תורה וכן בדברי וכו' עד הוא הדבר שבפה. עיקר אלו הדברים פרק העוסק בתורה ובמנין מ"ח מדות, וביומא פרק בא לו (דף ע"א) , ומקצתם במדרשות ואגדות בתלמוד:

ואסור לגנוב דעת וכו' עד מכל עמל והוות. כל זה בחולין פ' גיד הנשה (דף צ"ד) :

הלכה ז

לא יהיה אדם בעל שחוק כו' עד פנים יפות. פרק בן זומא:

וכן לא יהיה בעל נפש רחבה עד הכבוד. פ"ה דאבות במדות תלמידי בלעם:

כך אמרו חכמים הקנאה כו'. פ' בן זומא הוא עיקר זה הענין ובכמה מקומות בתלמוד עד סוף הפ' וכל דרכיך יכונו:

פרק ג

הלכה א

שמא יאמר אדם עד המהלך בדרך כו'. סוגיא זו נאמרה פ' החובל (דף צ"א) סוף גמרא מתני' דאמר רבי עקיבא. ובפרק קמא דתענית (דף י"א) גבי הגיע י"ז במרחשון אמר שמואל ובנדרים ובנזיר ובכמה מקומות בתלמוד וממנה הוציא מ"ש תחלת הפרק. וענין דייך מה שאסרה תורה הוא בירושלמי פ"ז דנדרים (דף ל"ו) , והאיסור הוא מטעם זה ומשום ובחקותיהם לא תלכו:

ובכלל זה אלו שמתענין תמיד וכו' עד למה תשומם. פ"ק דנדרים (דף י') גמרא דבנדרים כשרים ופ"ב דנזיר (דף כ"ב) ופ"ק דתעניות (דף י"א) נחלקו רבים על שמואל בדבר זה ואסיקנא להדיא הא דצריכא ליה הא דלא צריכא ליה. ורבותינו בעלי התוס' פסקו כריש לקיש דאמר נקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד, ורואה אני דבריהם כי לשון הגמרא דקא מקשי ולשמואל הא אקרי קדוש ופריק ההוא דמצי מצער נפשיה. וכבר האריך בזה הראב"ד ז"ל בספר בעלי הנפש:

הלכה ב

צריך אדם שיכוין כו' עד סוף הפרק. כל אלו הדברים מן המאמר שאמרו ז"ל במסכת אבות פרק ב' והביאו בגמרא דבריו וכל מעשיך יהיו לשם שמים. ואמרו מזה על הלל שהיה עושה כן להיכן הלל הולך לעשות מצוה כו' לקיים מה שנאמר בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך:

וכן כשיבעול וכו' עד או לקיים הזרע: כתב עליו הראב"ד ז"ל וכן למצות עונה וגו', עכ"ל:

ואני אומר אפילו מקפדת אם אין בו כח פטור הוא ואין כופין להוציא עד לאחר ששה חדשים שהיא עונה המאוחרת וכן כתב ר"מ ז"ל פ' י"ד דאישות והודה לו ראב"ד ז"ל ואם יש בו כח כבר יסדו ר"מ ז"ל באותו הפרק עצמו שאסור למנוע מאשתו עונתה:

פרק ד

הלכה א

הואיל והיות הגוף עד לאחרית טובה הוא מביא. כל הדברים שבפ' הזה כלולים מדברי הרפואות במאמרי רז"ל מפוזרים בכל התלמוד. בברכות פרק הרואה (דף נ"ט) ובמס' שבת פ' כירה (דף ל"ח) ופרק מפנין (דף קכ"ט) ופרק המוציא (דף פ"ב) ופרק בתרא דפסחים. ובגיטין פ' מי שאחזו קורדיקוס (דף ס"ט) ובכתובות ובכמה מקומות. והם פרטים פשוטים וצריכים לכל והכל מודים בהם:

הלכה כג

כל עיר שאין בה עשרה דברים האלו אין ת"ח וכו' עד סוף הפרק. ברייתא היא שילהי פ"ק דסנהדרין ובמקצת ספרים מצאתי חלוף טבח במקום מים מצויין:

פרק ה

הלכה א

ת"ח לא יהיה גרגרן עד על שולחנו. במס' נדה בפרק כל היד (דף ט"ז) . ובמסכת שבת ובכמה מקומות בתלמוד תמצא הדרך נכון על האמת ומשם סידר ר"מ דבריו:

ולא יאכל אצל עמי הארץ עד צואה כו'. במסכת אבות היא שנוייה משנה פרק בן זומא ובכמה מקומות:

הלכה ב

ת"ח לא יהיה גרגרן עד על שולחנו. במס' נדה בפרק כל היד (דף ט"ז) . ובמסכת שבת ובכמה מקומות בתלמוד תמצא הדרך נכון על האמת ומשם סידר ר"מ דבריו:

ולא יאכל אצל עמי הארץ עד צואה כו'. במסכת אבות היא שנוייה משנה פרק בן זומא ובכמה מקומות:

ולא ירבה סעודתו בכל מקום עד שאינה שלהם כו' עד הרי זה חילל את השם. בפסחים פ' אלו עוברין (דף מ"ט) ובמסכת דרך ארץ:

ואסור לשתות בצהרים כו' עד שלאחר המזון. משנה היא פ"ג דמסכת אבות ושנאה ר' דוסא בן הרכינס ונאמרה בערבי פסחים (דף קי"ג) :

הלכה ג

ולא ירבה סעודתו בכל מקום עד שאינה שלהם כו' עד הרי זה חילל את השם. בפסחים פ' אלו עוברין (דף מ"ט) ובמסכת דרך ארץ:

ואסור לשתות בצהרים כו' עד שלאחר המזון. משנה היא פ"ג דמסכת אבות ושנאה ר' דוסא בן הרכינס ונאמרה בערבי פסחים (דף קי"ג) :

הלכה ד

אע"פ שאשתו של אדם כו' עד אם יש כח בו. פרק אע"פ במס' כתובות (דף ס"א) ופ"ק דע"ז (דף כ') :

וכשהוא מספר עמה כו' עד שבמעיו. זהו מעשה דאימא שלום בכמה מקומות בתלמוד ועיקרו במסכת כלה:

לא יקל ראשו ביותר כו' עד את הדין. פ"ק דמסכת חגיגה (דף ה') ובכמה מקומות משמע כן:

ולא יהיו שניהם לא שכורין וכו' עד ברצון שניהם. פרקי דמסכת כלה נקבעה הלכה זו ובכמה מקומות נאמרה:

יספר וישחוק מעט עמה וכו' עד ויפרוש מיד. בפרק הרואה (דף ס"ב) ובמסכת נדה (דף ט"ז) ובנדרים פ' ואלו מותרין (דף כ') במעשה דאימא שלום ורמיזא פ"ק דחגיגה (דף ה') בדרשת מגיד לאדם מה שיחו. ואני מפרש טעם זאת הפרישה כדאמרינן התם ודומה כמי שכפאו שד וכו' סוגיא דמסיים בה התם כדי שלא יתן עיניו באשה אחרת כל זמן שהזרע שותת ומשום דאמרינן התם ריש פרק כל היד (דף י"ג) משל לנותן אצבע בעין שכל זמן שהאצבע בעין מדמעת:

הלכה ה

כל הנוהג עד צניעות גדולה נוהגין עד ואפילו בשעה שיכנסו לבית הכסא כו' עד בימין. זה מפורש פ"ק דתמיד (דף כ"ז) ומייתי לה בכמה דוכתי:

ויתרחק מכל אדם כו' עד כדי שלא יתרחק. זה תלמוד ערוך במס' ברכות פרק הרואה (דף ס"ב) משנה לא יקל אדם ראשו וכו' וכן הביאה רב אלפס ז"ל בהלכות. ואע"פ שבמקצת נוסחאות לא נכתבה כן מ"מ זו גירסא ספרדית ונכונה היא וכך קיבלנוה וקבענוה:

הלכה ז

ת"ח לא יהא צועק עד ודן את כל האדם לכף זכות. משנה היא פ"ק דמסכת אבות ותלמוד במציעא ובכמה מקומות:

מספר בשבח חברו. פרק עשרה יוחסין (דף ע') :

אוהב שלום ורודף שלום. זה ממדת תלמידיו של אהרן השנויה במס' אבות והוא מוסכם:

אם רואה מקום שדבריו מועילין אומרן. פ' הבא על יבמתו (דף ס"ה) ובפרק בן זומא ובמסכת דרך ארץ נמי איתא:

כיצד לא יראה חבירו בשעת קלקלתו אלא יעלים עיניו ממנו. מסכת אבות פ' בן זומא:

ולא ישנה בדבורו. פ' הבא על יבמתו (דף ס"ה) ופ' כיצד מברכין (דף מ"ג) :

הלכה ט

ואסור לו שימצא בבגדו כתם עד מלבוש נאה ונקי עד בינונים נאים. פרק ואלו קשרים (דף קי"ד) :

ולא יהא בשרו נראה עד במצרים. פרק חזקת הבתים (דף נ"ז) גמרא מתני' דאלו דברים שיש להן חזקה:

ולא יהיו בגדיו סחובין עד עקבו. שבת פ' אלו קשרים (דף קי"ג) :

ובית יד שלו עד גסות הרוח. חזקת הבתים (דף נ"ז) :

אלא בשבת בלבד אם אין לו להחליף. פרק אלו קשרים ובירושלמי מסכת פאה:

ולא ילבש מנעלים מטלואין טלאי ע"ג טלאי. פ' אלו קשרים (דף קי"ג) ופרק כיצד מברכין (דף מ"ה) :

לא יצא מבושם עד יותר מדאי. פ' כיצד מברכין (דף מ"ה) ובירושלמי דפאה ובמסכת דרך ארץ:

צוו חכמים בדרך ארץ עד מן הראוי לו. פרק כסוי הדם (דף פ"ד):

הלכה י

לא יצא מבושם עד יותר מדאי. פ' כיצד מברכין (דף מ"ה) ובירושלמי דפאה ובמסכת דרך ארץ:

צוו חכמים בדרך ארץ עד מן הראוי לו. פרק כסוי הדם (דף פ"ד):

הלכה יא

דרך בעלי דעה כו' עד וה' עמו. באבות פ"ק ובגיטין פרק מי שאחזו ובסוטה פרק משוח מלחמה גמרא מתניתין דמי האיש:

הלכה יב

ואסור לו לאדם עד ונותן. בכמה מקומות בתלמוד ובהלכות דרך ארץ:

מוותר לאחרים עד ולא יבא בהרשאה. פ"ק דבבא בתרא. ובמציעא סמך להא מדכתיב אשר לא טוב עשה בעמיו:

מחייב עצמו וכו' עד כללו של דבר כו' עד סוף הפרק. פרק בתרא דיומא (דף פ"ו) וסוף פרק החובל (דף צ"ג) מייתי לה ובהלכות דרך ארץ ובהרבה מקומות:

פרק ו

הלכה א

דרך ברייתו של אדם כו' עד אנשי מדינתו. פרק שני דמסכת כתובות (דף י"ז) כבית הלל דאמרי לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות ובמסכת דרך ארץ:

לפיכך צריך כו' עד מי יתנני במדבר. פרק קמא דאבות ופרק כיצד מברכין (דף ל"ה) :

הלכה ב

מצות עשה להדבק בחכמים עד ותלמידיהם. סוף מסכת כתובות (דף קי"א) :

לפיכך צריך אדם להשתדל עד ויאכל וישתה עם ת"ח וכו'. לשון ספרי ובמסכת פסחים פרק אלו עוברין (דף מ"ט) ובעלמא דריש לה מדכתיב ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה:

ולעשות פרקמטיא עד ולדבקה. מסכת שבת פרק במה אשה:

וכך צוו חכמים עד דבריהם. משנה היא פ"ק באבות:

הלכה ג

מצוה על כל אדם עד כמוך. מסכת שבת פרק במה מדליקים (דף ל"א) :

אהבת הגר עד ואוהב גר. סוף פרק הזהב בבא מציעא (דף נ"ט) ובתורת כהנים:

הלכה ה

כל השונא אחד מישראל עובר בלא תעשה. פ' יש בערכין (דף י"ז) והביאו הרב אלפס ז"ל פרק אלו מציאות בבא מציעא, והלשון שהביא הוא ז"ל כן הוא אות באות בסיפרא (פ' קדושין) :

ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה. פ' בתרא דמס' תמורה וכריתות וכמה מקומות בתלמוד:

ולא הזהירה תורה וכו' עד משום לא תשנא. מסכת ערכין (שם דף י"ז) פרק יש בערכין ובכמה דוכתי מייתי לה ועיקר לשון ר"מ ז"ל הוא ממש בתורת כהנים:

הלכה ו

כשיחטא איש לאיש כו' עד ויתפלל אברהם. פרק יש בערכין ופ' בתרא דיומא (דף פ"ז) ובמסכת שבת ובכמה מקומות מייתי לה:

הלכה ז

הרואה את חבירו עד שנאמר הוכח תוכיח. בספרא ובברכות פרק אין עומדין (דף ל"א). ופרק אלו מציאות ובערכין פרק יש בערכין (דף י"ו) :

וכן תמיד חייב להוכיח עד שיכהו החוטא. פרק במה בהמה (דף נ"ה) :

הר"מ מקוצי תמה על ר"מ ז"ל מפני מה הניח דברי ר' יוחנן דאמר פרק יש בערכין עד נזיפה ופסק כרב דאמר עד הכאה דקי"ל בכולא תלמודא רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן:

ואני חקרתי על הנוסחאות צרפתיות וספרדיות ומצאתי בן עזאי אומר עד נזיפה ור' יוחנן לא הוזכר באותה ברייתא ולכך יצא ר"מ ז"ל זכאי כד"ן. שוב מצאתי בספרא שיטתם כדברי ר"מ ז"ל וכן פירש הוא עצמו בסה"מ:

וכל שאפשר בידו למחות עד למחות בהן. מסכת שבת פ' במה בהמה (דף צ"ד) :

הלכה ח

המוכיח את חבירו בתחלה עד ולא תשא עליו חטא. פרק יש בערכין (דף ט"ז) :

כך אמרו חכמים עד שהוא בוש. סוף פרק הזהב בבא מציעא (דף נ"ט) :

בד"א בדברים עד לישראל. פרק בתרא דיומא (דף פ"ו) ופרק אין עומדין (דף ל"א):

מי שחטא עליו חבירו כו' עד המשטמה. פרק יש בערכין (דף ט"ז) בבעיין דענוה שלא לשמה ומייתי עובדא דרב הונא וחייא בר רב:

הלכה י

חייב אדם להזהר ביתומים עד סוף הפרק. זה מבואר במדרשות ובתלמוד ור"מ ז"ל קבץ כאן מה שנראה לו שראוי לחבר כדי שיזהרו בהן:

פרק ז

הלכה א

המרגל בחבירו עד העולם. בירושלמי דמס' פאה פ"א משמע כן ובכמה מקומות:

ואע"פ שאין לוקין עליו עד מחריב את העולם. בירושלמי דמסכת פאה וסוף מסכת מכות ובכמה מקומות בתלמוד דה"ל לאו שאין בו מעשה:

יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע כו' עד והמקבלו יותר מן האומרו. פרק יש בערכין במס' ערכין (דף ט"ז) ובשבת פרק במה בהמה (דף נ"ו) :

וכתב עליו הראב"ד ז"ל לא אלא קשה וכו': **ואני** אומר שהוא לקח לשון התלמוד שאומר בא וראה כמה קשה לשון הרע כמנהגו בזה החבור כמו שכתבתי בהקדמה והרכילות הוא דבר אמת כמו ענין הזיפים דפ"א דירושלמי דמסכת פאה ולשון הרע עיקרו שקר כענין ציבא שאמר על מפיבושת דפרק במה בהמה (דף נ"ו) ולרכילות קורא בירושלמי דלטוריא וללשון הרע אין לו שם רע יותר ממנו ואיכא למאן דאמר קיבל דוד לשון הרע ואיכא למאן דאמר לא קיבל ואתה התבונן בו:

הלכה ד

ויש דברים עד וכל המספר בטובת חבירו וכו' עד לידי רעתו. פ' יש בערכין במסכת ערכין והביא אותה ר"י אלפס ז"ל בהלכות שבת:

וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק עד וכן המספר כו' עד לשון הרע. בירושלמי דמסכת פאה קורא אותו מספר לשון הרע בצדק ומשמע נמי כן פ' במה מדליקין (דף ל"ג) :

אחד המספר לשון הרע בפני חבירו עד לשון הרע. פרק יש בערכין (דף ט"ו) מוקי דאית בה תרתי:

והמספר דברים שגורמין כו'. כההיא דירושלמי דחובץ ור' יוחנן ופרק במה מדליקין (דף ל"ג) במעשה דראש המדברים:

ואם נאמרו דברים הללו בפני שלשה עד בלבד. בפ' יש בערכין (דף ט"ז) :

הלכה ז

הנוקם מחבירו עד הסוף. בסיפרא (קדושים פ"ד) וביומא פרק בראשונה (דף כ"ג) :